

ІСТОРІЯ

УДК 94(=81/=82)

М.В. Губарева

Донецький національний університет, Україна

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ІНДІАНЦІВ НОВОЇ АНГЛІЇ ЗА ДАНИМИ Д. ГУКІНА (1674 р.)

У статті викладені основні аспекти способу життя індіанських племен Нової Англії у другій половині XVII ст. за даними «Історичних колекцій про індіанців в Новій Англії» Деніеля Гукіна (1674 р.). Автором зроблено спробу дослідити, які племена проживали в ті часи на північному сході Північної Америки, та виявити характерні риси їхньої системи правління, господарства, побуту і вірувань.

Ключові слова: індіанці, спосіб життя, Нова Англія

Актуальність обраної теми дослідження полягає у тому, що в наш час зростає інтерес науковців до вивчення «структур повсякдення» не тільки представників європейської цивілізації, а й корінних народів інших частин світу, зокрема й відкритих європейцями у Новому Світі. Оскільки перші відомості про життя аборигенів Америки європейці отримували від учасників заморських експедицій, місіонерів та колоністів, дослідники можуть знайти багатий фактичний матеріал про тубільців саме в писемних джерелах, написаних сучасниками тих подій.

Донині у вітчизняній науковій літературі практично відсутні праці, присвячені вивченню способу життя, побуту та звичаїв аборигенів Північної Америки. Тоді як у західній історіографії історії та повсякденному життю автохтонів Америки традиційно приділяється увагу чимало дослідників і вже написано сотні праць, в Україні ця проблематика залишається поза увагою вчених. Настав час виправити цю ситуацію, що авторка й намагається зробити у запропонованій статті.

Об'єктом нашого дослідження стало маловідоме англійське джерело, яким виступають «Історичні колекції про індіанців у Новій Англії» Деніела Гукіна (1674). У вітчизняній історіографії це джерело вперше піддається науковому аналізу. Предметом дослідження є спосіб життя індіанців Північної Америки ранньокolonіальної доби за матеріалами цього твору. **Метою даної роботи** є характеристика основних рис і специфіки повсякденного життя індіанських племен, які мешкали на теренах Нової Англії у другій половині XVII ст. Завдання роботи – дослідити, які племена проживали в ті часи на північному сході Північної Америки, чим вони займалися, якими були їхні спосіб правління, вірування, побут тощо. Це дозволить поглибити наші знання про особливості історичного розвитку традиційних американських етносів та з'ясувати особливості їхнього повсякденного життя.

Автор досліджуваного історичного джерела, Деніел Гукін, був магістратом Массачусетса. За дорученням Загальних зборів цієї колонії він протягом тривалого часу був керівником у справах індіанців, а відтак особисто зустрічався з представниками індіанських племен, знайомився з життям тубільців. Згодом зібрані магістратом матеріали знайшли відбиток у його «Історичних колекціях про індіанців у Новій Англії». Хоча цей рукопис датується 1674 р., уперше його було надруковано лише у 1792 р. в Бостоні [1, р. 152-154], [2].

Особлива цінність даного манускрипту полягає в тому, що його автор мав змогу безпосередньо контактувати з представниками кількох племен та вивчати особливості їхнього життя. Ця обставина підвищує рівень достеменності й об'єктивності інформації про корінних американців за часів ранньої колонізації.

Під час аналізу фактичного матеріалу ми використовували різноманітні принципи та методи історичного дослідження. Головними були принципи об'єктивності, історизму та діалектики, які базуються на системному, комплексному підходах. Специфіка роботи зумовила використання загальнонаукових методів опису, аналізу, синтезу та типізації, а також спеціальних історичних методів: проблемно-хронологічного, історико-порівняльного та культурно-історичного (цивілізаційного).

Д. Гукін виділяє п'ять головних племен індіанців, що жили в Новій Англії: пекоти, наррагансети, павкуннавкути, массачусети, павтукетти [3, р. 147]. Ці племена входили до приморської групи алгонкінів [4, с. 16], [5, с. 48]. Значну частину документу займає інформація етнографічного характеру. Уявлення Д. Гукіна про систему управління індіанських племен є дещо наївними. Він вважав, що їхнє правління – зазвичай монархічне, а їхній головний вождь, або сагамор, втілює собою закон; при ньому знаходяться кілька «начальників», з якими він радиться у важливих справах. Деякі індіанці, на думку Гукіна, мали змішане правління: частково монархічне, а частково аристократичне; їхні сагамори не приймали ніяких важливих рішень без згоди так званих «великих чоловіків», або молодших сагаморів [3, р. 155]. Те, про що говорить Д. Гукін, насправді вказує не на монархічний спосіб правління, а на авторитет вождя та старійшин племені. В сучасній науці ніхто не заперечує того, що тубільці Північної Америки жили в умовах общинно-родового, тобто первісного ладу, в якому не могло бути ані монархічних, ані будь-яких інших форм державного управління, – вони були аполітейними. Найвищим органом племінного самоврядування були народні збори; вожді здійснювали військове та адміністративне управління, керуючись звичаєвим правом.

Індіанці Нової Англії, як і їхні сусіди, були напівосілими землеробами, які зберегли у побуті чимало рис мисливського устрою, вірувань і традицій. Мисливство та рибальство були справами чоловіків. Жінки займалися домашнім господарством, виховували дітей, готували їжу [3, р. 149, 161], [6, с. 182-183], [7, с. 11]. Традиційною їжею був варений маїс, іноді змішаний із квасолею. До раціону індіанців входили також м'ясо і риба [3, р. 150]. Пили воду; згодом почали робити з яблук сидр. Деякі індіанці полюбили міцні напої (ром, бренді тощо), які купували в англійців [3, р. 151]. Посуд (тарілки, ложки) робили з дерева. Існував статевий розподіл виготовлення домашнього начиння: кошики і циновки завжди виготовляли жінки, а тарілки, горщики і ложки – чоловіки.

Будинки індіанців, або вігвами, були побудовані з невеликих жердин, зігнутих та зв'язаних корою у верхній частині. Найкращі будинки покривалися корою, зрізаною в той час, коли дерева пускали сік. Доки кора була зелена, її пресували, надаючи потрібної форми, а потім висушували. Також вігвами покривали циновками, які виготовлялися з очерету; таке покриття було міцним і добре тримало тепло. Вігвами могли бути різних розмірів, залежно від їхнього призначення.

У невеликих вігвамах вогнище знаходилося в центрі; дим від нього виходив через отвір у верхній частині будинку [3, р. 149]. Двері завжди закривали циновкою, щоб у вітряну погоду дим від вогнища не заповнював приміщення. У великих будинках розпалювали два, три або навіть чотири вогнища. Мешканці вігваму спали на дерев'яних лежаках, які піднімалися над землею майже на фут. Лежаки вкривали циновками, а також шкурами ведмедів або оленів [3, р. 150]. Для пересування водою, мандрівок і рибальства чоловіки використовували човни, або каное, виготовлені зі стовбурів великих дерев шляхом випалювання серцевини й подальшої обробки. Каное могли бути як великими, так і малими. Деякі, що вміщували до 20 чоловіків, були довжиною від 40 до 50 футів. Використовувався ще один вид каное, зроблений з березової кори, яку зшивали гілками та обмазували деревною смолою. Таке каное було настільки легким, що один індіанець міг переносити його на спині за кілька миль [3, р. 152-153].

Зброя індіанців – це лук і стріли, палиці і томагавки; для захисту використовували щити з кори дерев. Але від того часу, як англійці, голландці та французи почали вести з ними торгівлю, індіанці купували в них рушниці, пістолети, шаблі, рапіри, малі та великі сокири [3, р. 152]. Д. Гукін зафіксував у індіанців Нової Англії звичай змащувати свою шкіру й волосся ведмежим або свинячим жиром, а також розмальовувати обличчя червоним кольором і пудрити голови. Крім того, використовували білий та чорний кольори, одночасно розмальовуючи кожним з них по одній половині обличчя. «Зокрема так роблять жінки, – пише Гукін, – а іноді також чоловіки, коли йдуть на війну; на їхню думку, у такий спосіб вони стають страшнішими для ворогів». Жінки, під час трауру, коли помирав хтось із їхніх чоловіків чи родини, замальовували свої обличчя чорною фарбою і зберігали такий вигляд протягом багатьох днів. Чоловіки, коли йшли на війну, прикрашали своє волосся пір'ям індика або орла. Деякі воїни носили особливі червоні шиньйони з жорсткого хутра оленя [3, р. 153].

Манускрипт містить також інформацію про сімейні стосунки індіанців. Він зазначає, що чоловіки мали багато жінок – напевно, стільки, скільки могли прогодувати. Але серед жінок завжди була одна «головна» – найбільш поважна і кохана. Чоловік міг прогнати жінку, але й жінка могла вільно піти від чоловіка на підставі неприязні чи роздратування. У той же час і чоловіки, і жінки «дуже люблять і пестять своїх дітей» [3, р. 149].

Стосовно одягу індіанців Д. Гукін зауважує: «У минулі часи одяг індіанців був таким, як у Адама, а саме: шкура таких звірів, як олені, лосі, бобри, видри, лисиці та інші дикі тварини. Також окремі (індіанці) мали гарно пошиті накидки з пір'я птахів; а дехто з них і нині продовжує користуватися старими видами одягу. Проте більша частина з них продає шкури та хутро англійцям, голландцям і французам та купує у них для одягання тканину..., виготовлену з грубої вовни...». З цієї тканини індіанці робили накидки для чоловіків, жінок та дітей. Інтимні частини тіла прикривали відрізами тканини з бавовни.

Жінки прикрашали себе браслетами, намистом та чорними й білими стрічками, або поясами з ланцюжків, відомими під назвою вампум. Вампум вважався в індіанців ознакою гідності й найціннішим скарбом. Пояси-вампуми прикрашали мушлями і використовували замість грошей: ними виплачували премії, викупали з полону бранців, відшкодовували збитки, а іноді й купували мир у своїх більш сильних сусідів. Крім того, індіанці обмінювали вампуми на товари європейців – ножі, гребінці, ножиці, сокирки, мотики, рушниці, люстерки тощо, після чого європейці віддавали їм ці вампуми в обмін на хутро [3, с. 152].

Стосовно релігійних вірувань індіанців Д. Гукін писав: «Їхня релігія, як і усе інше, незвична. Деякі з них ототожнюють свого Бога із Сонцем; інші – з Місяцем; деякі – із Землею; інші – з Вогнем тощо. Зазвичай вони визнають одного великого верховного творця добра; і вони його називають Вунанді або Манніт (Маніту). Інший – це великий творець зла та шкоди, і вони його називають Маттанд, це – диявол; вони його жахаються і бояться навіть більше, ніж люблять... головного творця добра, який і є Бог. Серед них є певні чоловіки та жінки, яких вони називають паувау. Вони, з одного боку, є чаклунами та чаклунками, які тісно пов'язані з сатаною, тобто злою силою, а з іншого боку, – лікарями, і використовують, як здається, трави та коріння для лікування хворих і ослаблених» [3, р. 154].

Наше джерело містить також цікаву інформацію про те, як індіанці проводили своє дозвілля. Зазвичай після збору врожаю вони протягом тижня влаштовували свята, під час яких збиралися разом рідні, друзі та сусіди. Вони танцювали, співали, обмінювалися подарунками. За даними Д. Гукіна, чоловіки завжди танцювали окремо від жінок. Були як індивідуальні танці, так і групові. У так званих «військових танцях» приймала участь велика кількість чоловіків. Вочевидь, ці танці мали ритуальний, магічний характер; вони згуртовували воїнів, надихали їх на майбутні військові подвиги та закликали їм на допомогу могутні потойбічні сили.

Можливо, індіанці влаштовували свята не лише після збору врожаю, а й в інші пори року. Таке припущення здається нам цілком ймовірним, оскільки підкріплюється історичними джерелами, що стосуються великої кількості інших північноамериканських племен та союзів племен – наприклад, ірокезів, про яких писав Л.Г. Морган [6, р. 99].

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

1) Розвідка Д. Гукіна «Історичні колекції про індіанців у Новій Англії» є дуже цікавим документом колоніальної епохи, який був написаний безпосереднім свідком та сучасником подій. Зазначене джерело, яке уперше вводиться до наукового обігу у вітчизняній історіографії, містить відомості про основні племена індіанців Нової Англії, а саме: пекотів (пекуотів), наррагансетів, покуннокатів (паканокетів, або вампаноагів), массачусетів, потакеттів.

2) Уявлення Д. Гукіна про систему управління в індіанських племенах та союзах племен виявилися помилковими. Він вважав, що їхнє правління – «звичай монархічне», а їхній головний сахем, або сагамор, «втілює собою закон». Деякі індіанці, на думку Гукіна, мали «змішане правління: частково монархічне, а частково аристократичне». Насправді індіанці жили ще в умовах первісного суспільства і ніяких інститутів державної влади у них не могло бути апріорі.

3) Індіанці Нової Англії були напівосілими землеробами, які зберегли у побуті багато рис мисливського устрою, вірувань і традицій. Війна, мисливство та рибальство були справою чоловіків; жінки займалися домашнім господарством, виховували дітей. Жили в окремих поселеннях, дім називався вігвамом. Домашнє начиння складалося з дерев'яних лежаків, горщиків, кошиків, посуду й циновок. Їли страви з маїсу, м'яса та риби з додаванням квасолі, гороху, гарбуза, топінамбура і горіхів. Пили воду і сидр. Однак з появою англійських колоністів індіанці почали також використовувати придбані у них речі – домашнє начиння, одяг, зброю тощо. Дуже негативним наслідком кроскультурних зв'язків стало вживання індіанцями міцних алкогольних напоїв, які нелегально продавали їм англійські купці.

4) Релігійні уявлення індіанців не вийшли за межі язичництва. Вони вірили в існування світлих (добрих) і темних (злих) надприродних сил, шаманство і магію. Їхні чаклуни – паувау – були водночас знахарями, які за допомогою магічних дій та лікарських рослин допомагали хворим та пораненим.

5) Свята влаштовувались після збору врожаю. В цей час збиралися разом рідні, друзі та сусіди; вони танцювали, співали, обмінювалися подарунками. Чоловіки завжди танцювали окремо від жінок. У «військових танцях» брала участь велика кількість чоловіків. Ці танці мали ритуальний, магічний характер; вони згуртовували воїнів й надихали їх на військові подвиги.

6) Як і інші племена, тубільці Нової Англії мали звичай розмальовувати свої обличчя та тіла. Такий розповсюджений звичай був обумовлений як естетичними потребами і уподобаннями індіанців, так і їхніми релігійними уявленнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ed. by Leslie Stephen. Dictionary of national biography. / Ed. by Leslie Stephen and Sidney Lee. – N.Y. : Macmillan and Co, 1890. – Vol. XXII. – 449 p.
2. Daniel Gookin. Wikipedia, the free encyclopedia / Daniel Gookin [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_Gookin [16.12.2010]
3. Historical collections of the Indians in New England: Of their several nations, numbers, customs, manners, religion and government, before the English planted there. Also a true and faithful account of the present state and condition of the praying Indians... / By Daniel Gookin, gentleman. One of the magistrates of Massachusetts colony in New England, who hath been for sundry years past, and is at present, betrusted and employed for the civil government and conduct of the Indians in Massachusetts Colony, by order of the General Court there. Now first printed from the original manuscript. – Boston : At the Apollo Press, in

- Boston, by Belknap and Hall, MDCCXCII, 1792. – P. 141-232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://digitalcommons.uri.edu/sc_pubs/13/ [16.12.2010]
4. История США : в 4 т.– М. : Наука, 1983. – Т. 1 : 1607 – 1877. – 1983. – 688 с.
 5. Народы мира: историко-этнографический справочник / [Гл. ред. Ю.В. Бромлей]. – М. : Сов. энциклопедия, 1988. – 624 с.
 6. Морган Л.Г. Лига ходеносауни, или ирокезов / Льюис Генри Морган ; [пер. с англ. Е.Э. Бломквист ; послесл. и примеч. Н.Б. Тер-Акопяна]. – М. : Наука, 1983. – 301 с.
 7. Слѣзкин Л.Ю. У истоков американской истории. Виргиния, Новый Плимут, 1606 – 1642 / Лев Юрьевич Слѣзкин. – М. : Наука, 1978. – 336 с.

М.В. Губарева

Повседневная жизнь индейцев Новой Англии по данным Д. Гукина (1674 г.)

В статье изложены основные аспекты образа жизни индейских племен Новой Англии во второй половине XVII в. по данным «Исторических коллекций об индейцах в Новой Англии» Дэниеля Гукина (1674 г.). Автор сделала попытку исследовать, какие племена проживали в то время на северо-востоке Северной Америки, и определить характерные черты их системы правления, хозяйства, быта и верований.

Ключевые слова: индейцы, способ жизни, Новая Англия.

M.V. Gubareva

The Way of Life of New England Indians According to Daniel Gookin (1674)

The article is concerned with the main aspects of the way of life of New England Indian tribes in the second half of the XVII c. according to Daniel Gookin's 'Historical Collections of the Indians of New England' (1674). The author makes an attempt to investigate what tribes used to live at the American North-East at that time and to disclose peculiar features of their system of government, economy, family life and religion.

Key words: Indians, way of life, New England.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2014.